

7. HAFTA

BLM325

VERİ İLETİŞİMİ

Yrd. Doç. Dr. İlhami M. ORAK
imorak@karabuk.edu.tr

Tanımlar

- Asenkron iletim
- Senkron iletim
- Hata sezme teknikleri
 - Eşlik biti, CRC
- Hata düzeltme
 - Hamming kodlama
- Bağlantı konfigürasyon topolojisi

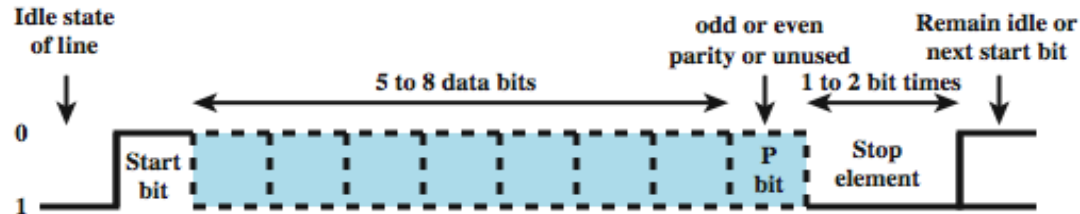
Dijital Veri İletişim Teknikleri

- *Bir konuşma iki yönlü iletişim hattı oluşturur;iki taraf arasında bir simetri oluşur ve mesajlar karşılıklı gönderilip alınır. Anlık sürekli cevaplar, tekrarlayan işlemler, birbirini izleyen yorumlarla iki birey birlikte planlanmış, paylaşımcı ve aynı hedefe odaklanmış bir davranış sergilerler. Bu gerçek bir iletişimdir.*
—*On Human Communication, Colin Cherry*

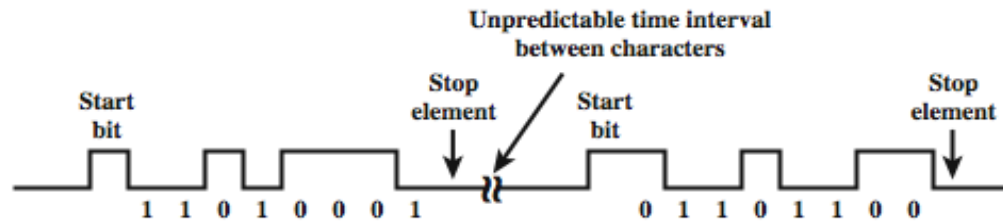
Asenkron ve Senkron İletim

- Zamanlama probleminden dolayı gönderici ve alıcı arasında senkronizasyon mekanizmasına gerek duyulur
 - Alıcı, bir bit süresince veri katarından örnekleme yapar
 - Eğer zamanlama denetimi iki taraf arasında dengeli olmazsa örnekleme yanlış zamanda gerçekleşebilir ve belli sayıda bit sonrasında hatalı bit okunur
- Zamanlama denetimi için iki çözüm önerilebilir
 - Asenkron iletim
 - Senkron iletim

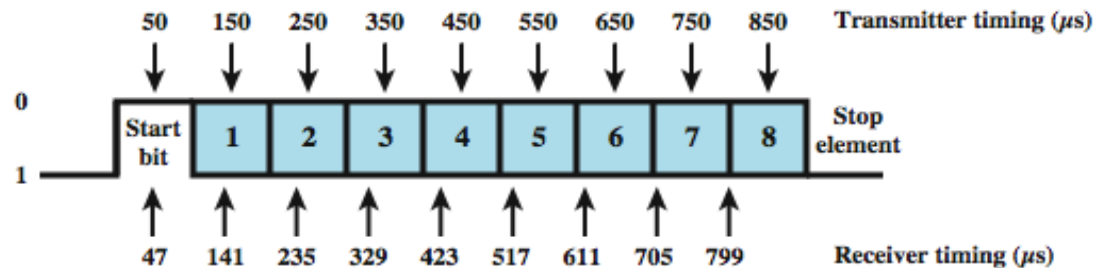
Asenkron İletim

(a) Character format

(b) 8-bit asynchronous character stream

(c) Effect of timing error

Asenkron İletim

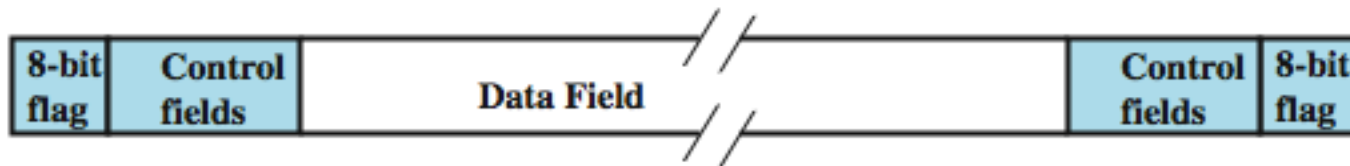
- Veri içindeki her bir karakter ayrı olarak işlem görür.
- Zamanla problemini önlemek için belirli süre içinde bir karakter gönderilir.
- Karakterin başında bir **başlangıç biti – start bit** (binary 0) gönderilerek alıcının karakterin geldiğini anlaması sağlanır.
- 5 ila 8 bit uzunluğundaki karakter en önemsiz bitten başlayarak gönderilir.
- Veri bitlerinin sonuna **çift (even)** ya da **tek (odd) eşlik (parity)** biti eklenir.
- En son eleman **bitiş (stop)** 1, 1,5 veya 2 bit uzunluğun olup (binary 1) değerindedir.
- Alıcı karakter içindeki her bir biti örnekler ve sonraki karakteri bekler. **Boşta bekleme durumu - idle state** (binary 1)

Asenkron Özellikleri

- Basit
- Ucuz bir çözüm
- Senkronizasyon amacıyla her bir karakter için 2 veya 3 ilave bit ($\sim\%20$)
- Daha fazla bit blok olarak gönderilebilir. Ancak önceki şekilde gözüktüğü gibi zaman denetimindeki farktan kaynaklanan hata birikerek verilerde bozulmaya sebep olabilmekte.
- Uzun aralıklarla gönderilen veriler için uygun bir çözümdür. Klavyeden veri girişi gibi

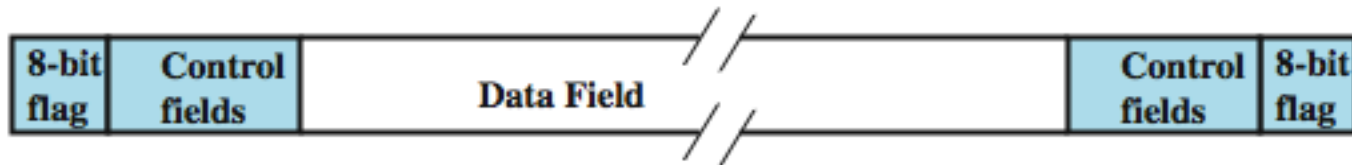
Senkron İletişim

- Veri bloğu bir çerçeve (frame) olarak iletilir.
- Gönderici ve alıcının zamanları senkronize olmalı
 - Ayrı bir zaman hattı kullanılabilir
 - Veya zaman sinyali veri içine yerleştirilir (Manchester e Diferansiyel Manchester kodlama)
 - Analog sinyallerde taşıyıcı frekansı senkronizasyon için kullanılır

Senkron İletişim

- Çerçeve başı ve sonu 8 bitlik bayrak (flag) ile belirlenir.
 - Başlangıç bayrağı (preamble), bitiş bayrağı (postamble)
- Veri bitleri önünde ve arkasında kontrol bitleri yer alır.
 - Kontrol alanı: Veri Bağlantı kontrol protokol bilgisi (Data link control protocol information)
- Veri alanı değişken büyüklüktedir.
- Asenkron haberleşmeye göre daha verimli. Daha az ilave bit içerir. Kontrol bilgisi, başlangıç ve bitiş bayrakları 100 bitten azdır.

İletim Tiplerini Karşılaştırma

- Asenkron iletim %20 ilave veriye ihtiyaç duyar.
- HDLC (High level data link control)
 - Başlangıç, bitiş ve kontrol için: 48 bit
- Örnek: 1000 karakter için
 - HDCL
 - Toplam uzunluk: $1000 \times 8 = 8000$ bit
 - Her çerçevedeki fazlalık= 48 bit
 - İlave yüzdesi= $48/8000 = \%0,6$
 - Asenkron İletim
 - İlave yüzdesi = % 20
 - Toplam ilave veri = $\%20 \times 8000 = 1600$ bit

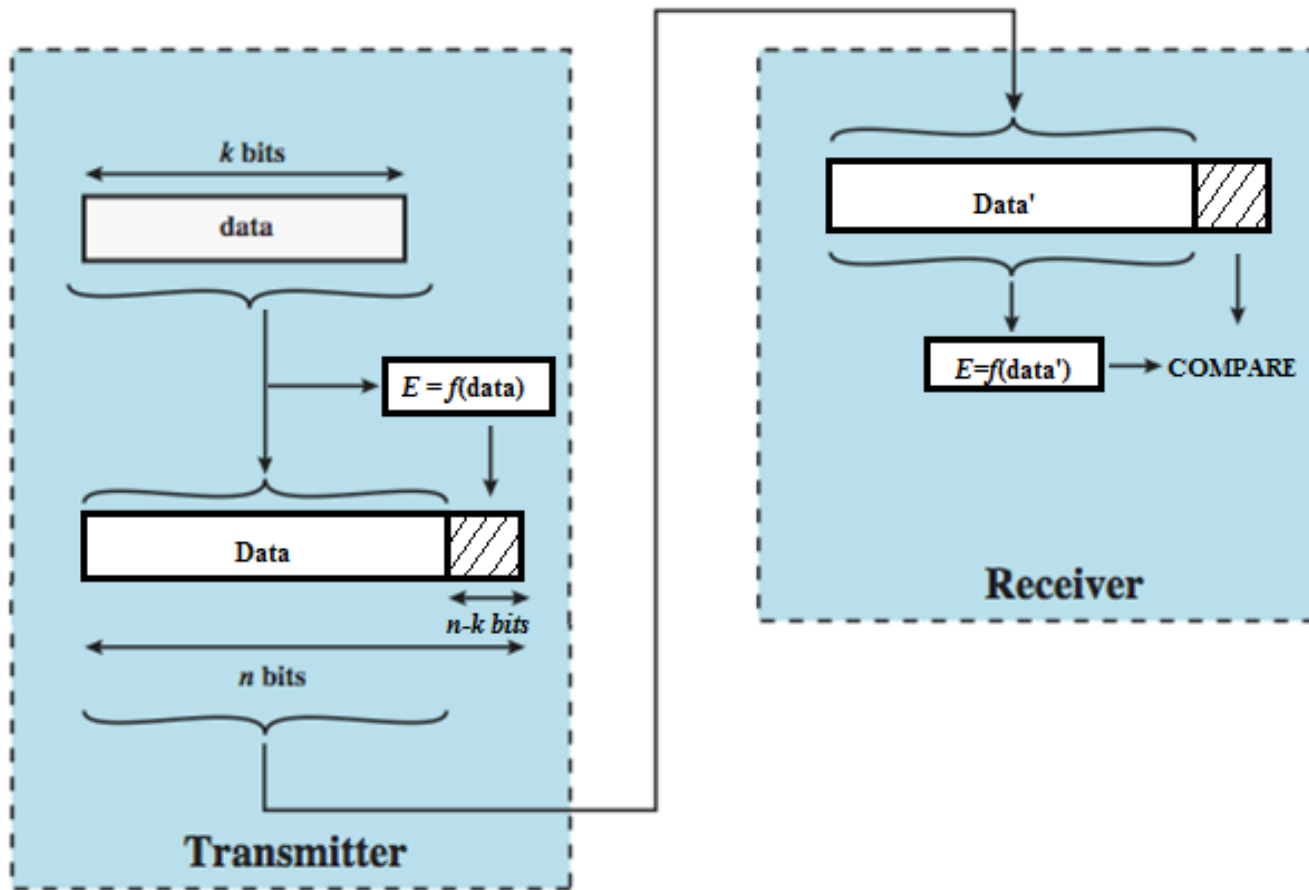
Hata Tipleri

- Gönderim ve alım sırasında bitlerde değişme meydana gelirse (1'den 0'a veya 0'dan 1'e) hata oluşur.
- İki tip hata oluşabilir
 - Tek bit hataları (rastgele hata)
 - Yalnızca bir bitte dönüşüm olup diğer bitler etkilenmez
 - İletim yolundaki gürültü (white noise) sebep olabilir
 - Patlama hatası (burst error)
 - Belli bir zaman diliminde arak arkaya bitlerin bozulması
 - Parazitler veya kablosuz iletişimde zayıflama ataya sebep olabilir
 - Yüksek veri iletim hızında hatalar da daha fazla olur.
 - ✓ 10 Mbps için, 1 μ s lik parazit -> 10 bitte hata
 - ✓ 100 Mbps için, 1 μ s lik parazit -> 100 bitte hata

Hata Sezme

- İletim sisteminin tasarımından bağımsız olarak iletilen çerçevede bir ya da birkaç bitin değişmesi şeklinde hatalar oluşabilir.
- Hatalar ilave kod vasıtasıyla sezilir.
- İletilen bitlere kod eklenir
- Alıcı gelen kodu çözümleyerek hata kontrolü yapar
- Koda rağmen sezilemeyen hatalar olabilir.

Hata Sezme İşlemi

Eşlik Sınaması

- En basit hata sezme tekniğidir
- Karakter iletiminde kullanılır
- Eklenecek eşlik biti 1 lerin toplam sayısını tek (odd) ya da çift (even) yapacak şekilde seçilir.
- Örnek
 - IRA Karakter G (1110001)
 - Gönderilen: Veri Bitleri: 11110001 Eşlik Biti: 1 (Tek eşlik)
 - Alınan: Veri Bitleri: 11110101 Eşlik Biti: 1 (Tek eşlik)
 - 1'lerin sayısı tek olmadığı için hata sezilmiş olur
- Tek sayıda bitteki değişim sezilebilir.
- Çift sayıda oluşacak hatanın algılanması mümkün olmamaktadır.

Çevrimli Fazlalık Sınaması

Cyclic Redundancy Check (CRC)

- En yaygın ve en güçlü bir hata sezme tekniğidir.
- Gönderici k bite $n-k$ kontrol biti (FCS) ilave ederek n bitlik çerçeve (frame) oluşturur.
- n bit tam olarak bazı önceden belirlenen sayılara bölünecek şekilde oluşturulur
- Alıcı, çerçevedeki verileri belirlenen sayıya böler
 - Bölme işlemi sonucu kalan olmazsa hata olmadığı anlaşılır
- Bu işlemde Modulo 2 aritmetiği, polinom ve dijital lojik ten yararlanır.

Çevrimli Fazlalık Sınaması

Cyclic Redundancy Check (CRC)

1. Veriye dizisi $P(x)$ polinomuna dönüştürülür; polinom katsayıları ilgili bitin değeri (1 veya 0)
 - Örnek:
 - Veri dizisi: 1 0 1 1 0 1 0 1 0 1
 - $P(x) = 1.x^9 + 0.x^8 + 1.x^7 + 1.x^6 + 0.x^5 + 1.x^4 + 0.x^3 + 1.x^2 + 0.x^1 + 1.x^0$
 $= x^9 + x^7 + x^6 + x^4 + x^2 + 1$
2. $P(x)$ polinomu x^{n-k} ile çarpılır
 - Yeni polinoma karşı düşen veri dizisi ilk dizinin sonuna $(n-k)$ adet 0 bitinin eklenmiş halidir
 - Veri dizisi: 1 0 1 1 0 1 0 1 0 0 0 0 0
3. $X^p.P(x)$ polinomu $(n-k)$. dereceden $G(x)$ polinomuna (üreteç – generating) bölünür
 - Bilinen bazı $G(x)$ polinomlar
 - $P(x) = x^{16} + x^{15} + x^2 + 1$
 - $P(x) = x^{16} + x^{12} + x^5 + 1$
 - $P(x) = x^{12} + x^{11} + x^3 + x^2 + x + 1$

Çevrimli Fazlalık Sınaması

Cyclic Redundancy Check (CRC)

4. Gönderici $X^{n-k}.P(x) / G(x)$ işlemini yaparak $Q(x)$ bölüm ve $R(x)$ kalanı bulur
 $X^{n-k}.P(x) = Q(x). G(x) + R(x)$

Yapılan işlemlerde modulo 2 aritmetiği kullanılırsa;

$$0 + 0 = 0$$

$$0 - 0 = 0$$

$$0 + 1 = 1$$

$$0 - 1 = 1$$

$$1 + 0 = 1$$

$$1 - 0 = 1$$

$$1 + 1 = 1$$

$$1 - 1 = 0$$

Buna göre;

$$X^{n-k}.P(x) - R(x) = Q(x). G(x)$$

$$X^{n-k}.P(x) + R(x) = Q(x). G(x)$$

Gönderici alıcıya $P(x)$ yerine $X^{n-k}.P(x) + R(x)$ polinomuna karşı düşen veri dizisini gönderir

Yeni dizi k bitlik veri dizisi ve onun sonuna eklenmiş $n-k$ bitlik ek diziden oluşur

Çevrimli Fazlalık Sınaması

Cyclic Redundancy Check (CRC)

5. Gönderilen dizi alıcı tarafından önceden bilinen $G(x)$ polinomunun tam katıdır.
6. Alıcı aldığı verileri polinoma dönüştürerek $Q(x)$. $G(x)$ polinomunu oluşturur
7. Alıcı bu polinomu $G(x)$ 'e böldüğünde
Hata yoksa; Kalan = 0 olmalıdır
Hata varsa ; Kalan $\neq 0$ olacaktır.
8. Hata yoksa en sondaki $n-k$ bit atılarak geri kalan veri bitleri doğru olarak elde edilir.

Örnek için ekteki uygulamayı inceleyiniz.

CRC Yönteminin Özellikleri

- $Q(x) \cdot G(x)$ polinomu yerine alıcıya $S(x) = Q(x) \cdot G(x) + E(x)$ polinomu hatalı olarak iletilirse;

Örnek:

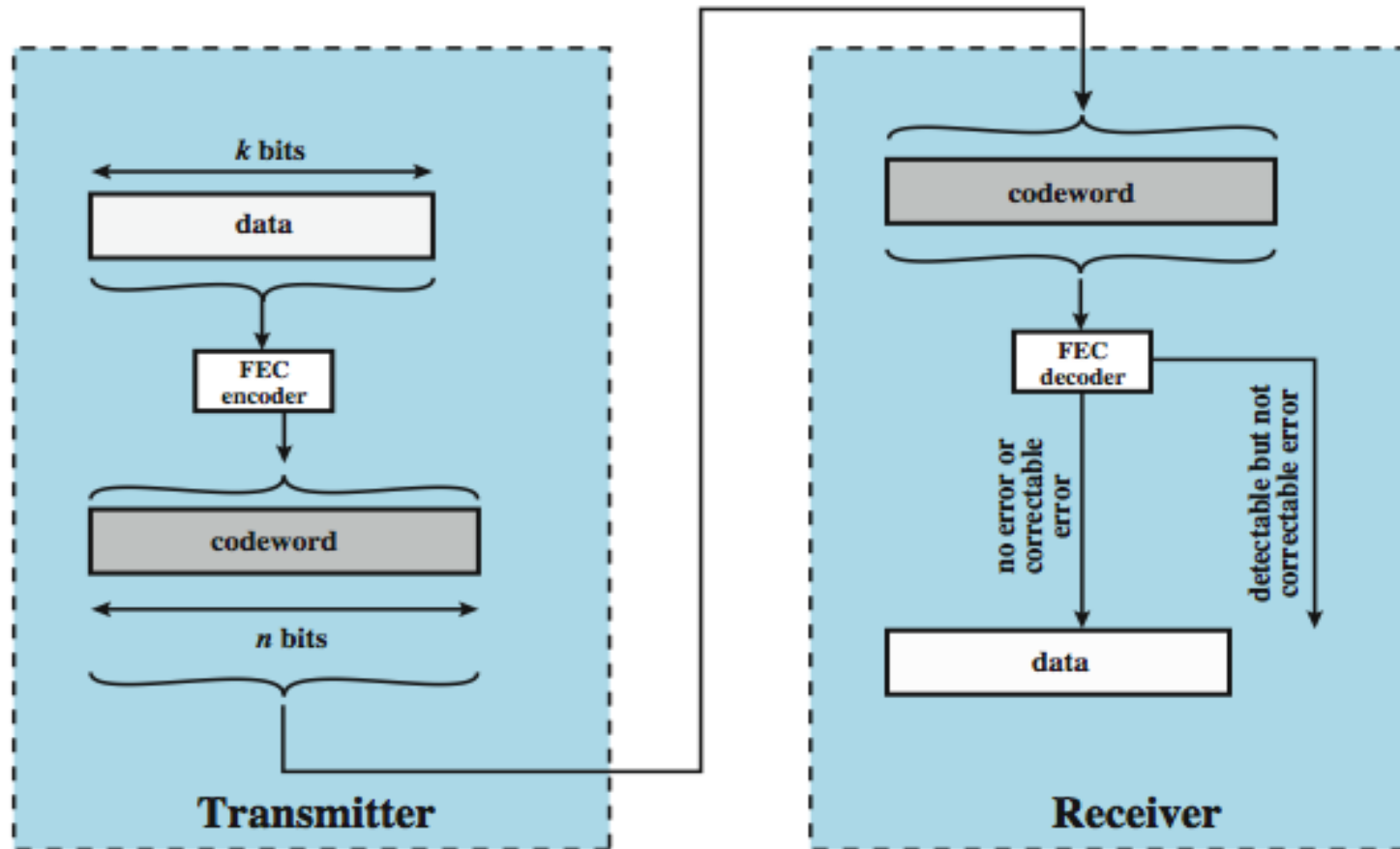
- Gönderilen dizi: 1 0 1 0 0 1 0 1 1 1 1 1 0 0 yerine
- Alınan dizi: 1 0 1 1 0 0 1 1 1 0 1 0 0 alınır
- $S(x) = x^{13} + x^{11} + x^{10} + x^6 + x^5 + x^4 + x^2$
 $E(x) = S(x) - Q(x) \cdot G(x) = S(x) + Q(x) \cdot G(x)$
 $= (x^{13} + x^{11} + x^{10} + x^6 + x^5 + x^4 + x^2) - (x^{13} + x^{11} + x^8 + x^6 + x^5 + x^4 + x^3 + x^2)$
 $= x^{10} + x^8 + x^3$

- $(Q(x) \cdot G(x) + E(x))/G(x) = Q(x) + E(x)/G(x)$ olduğundan $E(x)$, $G(x)$ 'in tam katı değilse kalan alıcıda 0 olmayacağından hata fark edilecektir.
- Standartlarda $G(x)$ özel olarak seçildiğinden tek sayıdaki bit bozulduğunda $E(x)/G(x)$ tam bölünmeyeceğinden hata sezilir.
- Çift sayıda bit bozulduğunda bile hata sezme ihtimali yüksektir.
- $n-k$ Dereceden $G(x)$ polinomu kullanıldığında ilk bozulan ve son bozulan bitler arası $n-k$ dan küçükse $E(x)/G(x)$ tam bölünmeyeceğinden hata sezilir.
- Patlama bozulmasında bozulan bit sayısının $(n-k)$ dan az olması gerekir.

Hata Düzeltme

- Bozulan veri bloğunun düzeltilmesi çoğunlukla verinin tekrar gönderilmesi ile sağlanır
- Kablosuz haberleşmede bu teknik uygun bir çözüm oluşturmaz
 - Bit hata oranı (bit error rate – BER) yüksek olduğundan çok sayıda tekrardan gönderim gerekir.
 - Uydu haberleşmelerinde erişim süresi, iletim süresine göre çok uzun olduğundan tek çerçevede oluşan hata için ilgili çerçeveyi takip eden birden fazla çerçeve tekrar gönderilir.
- Bunun yerine hatalı bitlerin düzeltilmesine çalışılır
- Hata düzeltme teknikleri hata sezme tekniklerinde olduğu gibi bazı hatalı bitlerin düzeltilmesini sağlar.

Hata Düzeltme İşlemi

Hata Düzeltme Süreci

- Gönderilen mesaja fazlalık bitler eklenir.
- İlave bitler alıcının orijinal mesajın çıkarmasına yardımcı olur
- En yaygın teknik *blok hata düzeltme kodudur (block error correction code)*
 - k adet bit n adet bitten oluşan koda dönüştürülür
 - Her bir kod birbirinden farklıdır
 - Alıcıya hatalı kod ulaşırsa doğru kod tahmin edilmeye çalışılır
- Fazlalık bitlerin $(n-k)$ veri bitlerine (k) oranı $(n-k)/k$ kodun fazlalığı (redundancy of code) olarak ifade edilir.
- k/n ise *kodlama verimi* (code rate) olarak ifade edilir.
- Kodlama verimi $\frac{1}{2}$ için iki kat iletim kapasitesi gerekir.

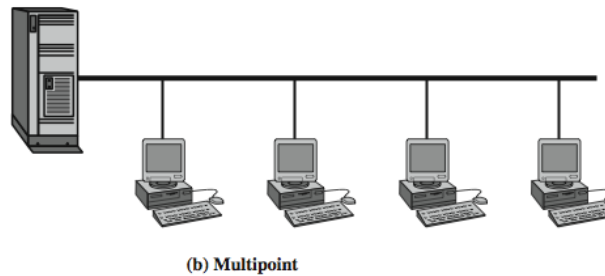
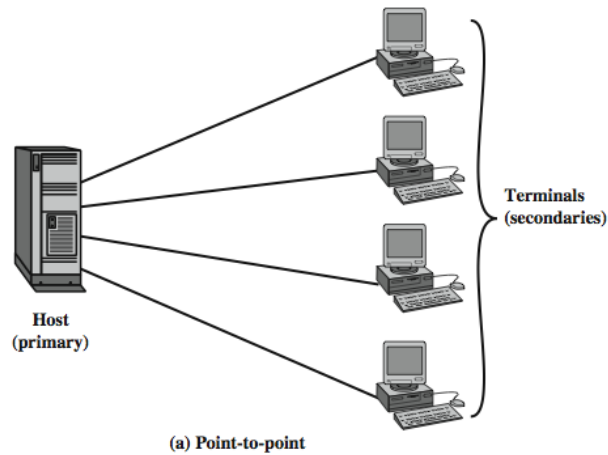
Hamming Kodlaması

- Hata düzeltmede kullanılan en yaygın yöntemdir
- En fazla j bitin bozulma ihtimali olduğu durumda oluşturulan koda j -bit hata bağıışıklığı olan kod denilir.
- Hamming (7,4) kodunda 4 adet bilgi ve 3 adet sına ma biti yer alarak 7 bitlik kod oluşturulur.
- Kod : $I_1 I_2 I_3 I_4 C_1 C_2 C_3$
 $C_1 = I_1 I_2 I_3$ o' e ilişkin çift eşlik biti
 $C_2 = I_1 I_3 I_4$ o' e ilişkin çift eşlik biti
 $C_3 = I_2 I_3 I_4$ o' e ilişkin çift eşlik biti
- Sına ma bitlerinin hesaplanmasında XOR kullanılır
 $C_1 = I_1 \oplus I_2 \oplus I_4$
 $C_2 = I_1 \oplus I_3 \oplus I_4$
 $C_3 = I_2 \oplus I_3 \oplus I_4$
- Örnek
 - Kod : $I_1 I_2 I_3 I_4 C_1 C_2 C_3$
– $1\ 0\ 0\ 1\ 0\ 0\ 1$
 - Hatalı Kod: $1\ 1\ 0\ 1\ 0\ 0\ 1$
 $C_1 = 1$ (gönderilen 0)
 $C_2 = 0$ (gönderilen 0)
 $C_3 = 0$ (gönderilen 1)
 - I_2 deki hata C_1 ve C_3 'de ortaya çıkıyor.

Bağlantı Konfigürasyonu- Topoloji

- İletim ortamındaki istasyonların fiziksel olarak yerleşimi
 - Uçtan uca (point to point)
 - İki istasyonun bağlantısı
 - İki router veya bilgisayar arasındaki haberleşme gibi
 - Çoklu uç (multi point)
 - İkiden fazla istasyonun bağlantısı
 - Mainframe ve terminal haberleşmesi bu yöntemi kullanır
 - Günümüzdeki yerel alan ağı (local area network - LAN) bu yapıyı kullanır

Bağlantı Konfigürasyonu - Topoloji

Bağlantı Konfigürasyonu - Tipleri

- Veri iletiminde iletim hattı tek yönlü (simplex), yarı çift yönlü (half duplex), tam çift yönlü (full duplex) olarak sınıflandırılabilir
- Tek yönlü (simplex)
 - Tek yönlü iletim yapabilir
 - Tek hat üzerinden iletim yapılır
 - Televizyon haberleşmesi gibi
- Yarı çift yönlü (half duplex)
 - Bir anda sadece tek istasyon iletim yapabilir
 - Tek hat üzerinden iletim yapılır
 - Terminal bilgisayar haberleşmesi gibi
- Tam çift yönlü (full duplex)
 - Aynı anda iki istasyonun haberleşmesi sağlanır
 - İki bilgisayar haberleşmesi bu yöntemi kullanır

Teşekkür Ederim

*Sağlıklı ve mutlu bir hafta
geçirmeniz temennisiyle, iyi
çalışmalar dilerim...*